

Katariina Haikara

**VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN
NÄKEMYKSIÄ MUSIIKKIKASVATUKSESTA
ALLE 3-VUOTIAIDEN RYHMISSÄ**

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2022

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	MUSIIKKIKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	7
2.1	Varhaisiän musiikkikasvatus ja alle 3-vuotiaiden pedagogiikka	7
2.2	Musiikin merkitys lapsen kehitykselle	9
2.3	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja musiikkikasvatuksen tavoitteet	10
2.4	Varhaiskasvatuksen opettajan rooli musiikkikasvatuksessa	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1	Tutkimustehtävä.....	14
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	14
3.3	Aineiston keruu	15
3.4	Aineiston analyysi	16
4	TUTKIMUSTULOKSET	19
4.1	Varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset musiikkikasvatuksen toteuttamisesta ..	19
4.1.1	<i>Musiikkikasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa</i>	19
4.1.2	<i>Musiikkikasvatuksen toteuttaminen arjessa</i>	21
4.1.3	<i>Musiikkikasvatuksen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteuttaminen</i> ...	23
4.1.4	<i>Musiikkikasvatuksen arviointi ja dokumentointi</i>	24
4.2	Varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset valmiuksista ja koulutustarpeista	25
4.2.1	<i>Valmiudet ja lisäkoulutuksen tarve</i>	25
4.2.2	<i>Laadukkaan musiikkikasvatuksen toteuttamisen edellytykset</i>	26
5	POHDINTA	27
5.1	Tulosten yhteenveto ja pohdintaa	27
5.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	30
5.3	Jatkotutkimusehdotukset	31
	LÄHTEET	33
	LIITTEET	37
	Liite 1: Kyselylomake	37
	TAULUKOT	
	TAULUKKO 1. KATEGORIAT	18

TIIVISTELMÄ

Katariina Haikara: Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä musiikkikasvatuksesta alle 3-vuotiaiden ryhmissä
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, varhaiskasvatus
Huhtikuu 2022

Varhaiskasvatuksen musiikillinen toiminta tukee lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti ja on osa monia ilmaisun muotoja. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen [Karvi] selvityksissä on ilmennyt puutteita lasten taidekasvatuksessa, johon myös musiikkikasvatus sisältyy. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä liittyen alle 3-vuotiaiden musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää musiikkikasvatuksen kehittämisessä varhaiskasvatuksessa.

Tämä tutkimus pyrki kartoittamaan miten varhaiskasvatuksen opettajat toteuttavat musiikkikasvatusta arjen eri tilanteissa alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa ja millaisia valmiuksia ja koulutustarpeita varhaiskasvatuksen opettajilla on laadukkaan musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentui varhaisiän musiikkikasvatuksen ympärille. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen ja sen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella syksyllä 2021. Aineisto koostui 25 varhaiskasvatuksen opettajan vastauksista ja tulokset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla.

Tutkimustulokset osoittivat varhaiskasvatuksen opettajien ymmärtävän musiikkikasvatuksen merkityksen lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Tulokset myös osoittivat opettajien toteuttavan musiikkikasvatusta monipuolisesti arjen eri tilanteissa. Tutkimustuloksista nousi kuitenkin esiin musiikkikasvatuksen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisen vähäisyys. Lisäksi tutkimustulokset osoittivat arvioinnin vähäiseksi. Nämä tulokset ovat linjassa Karvin tutkimustuloksen kanssa.

Lisäksi tutkimustuloksissa nousi esiin osan varhaiskasvatuksen opettajista kokevan valmiutensa musiikkikasvatuksen toteuttamiseen puutteelliseksi. Opettajien kokemat valmiudet olivat yhteydessä opettajien omaan musiikilliseen kiinnostuneisuuteen ja harrastustaustaan. Tulokset osoittivat myös varhaiskasvatuksen opettajien toiveen lisäkoulutuksesta liittyen erityisesti ikätasoiseen opetukseen. Tuloksissa näkyi myös varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia liittyen edellytyksiin tarjota laadukkaampaa musiikkikasvatusta varhaiskasvatuksessa. Tuloksista ilmeni, että näitä musiikkikasvatusta kehittäviä tekijöitä ovat muun muassa riittävät resurssit, materiaalit, lisäkoulutus, musiikkikasvatuksen merkityksen avaaminen ohjausasiakirjoissa sekä huomion kiinnittäminen erinäisiin emotionaalisiin seikkoihin, kuten rohkeuteen.

Avainsanat: varhaiskasvatus, musiikkikasvatus, varhaisiän musiikkikasvatus, musiikkikasvatuksen toteuttaminen, musiikkikasvatuksen kehittäminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaista musiikkikasvatus tällä hetkellä on alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa, ja miten musiikkikasvatusta voisi kehittää varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Tämä on hyödyllistä saada selville, jotta saadaan enemmän tietoa ajankohtaisesta tilanteesta alle 3-vuotiaiden lasten ryhmien musiikkikasvatuksesta. Tuloksia voi mahdollisesti hyödyntää musiikkikasvatuksen laadun kehittämisessä.

Taidekasvatus, ja siihen kuuluva musiikkikasvatus, on tärkeää lapsen kehitykselle monestakin syystä. Musiikkikasvatuksella on positiivinen vaikutus muun muassa lapsen kokonaisvaltaiseen oppimiseen, aivotoimintaan, kielenkehitykseen, kuulotiedon käsittelytaitoihin sekä keskittymiskykyyn (Juutinen ym., 2021, 37). Varhaiskasvatuslain (L540/2018, 3§) mukaan monipuolisen pedagogisen toiminnan toteuttaminen on yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista. Sen pitää perustua lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön (L540/2018, 3§). Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus [OPH], 2018, 43) todetaan, että varhaiskasvatuksessa tarjotaan lapsille mahdollisuuksia kokea ja nähdä taidetta ja muuta kulttuuria. Lapsen suhde kulttuuriin vahvistuu taiteeseen ja kulttuuriin liittyvien kokemusten avulla. Ilmaisun muodot mahdollistavat lapsille maailman kokemisen ja hahmottamisen heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. (OPH, 2018, 43). On siis selvää, että musiikkikasvatuksen asema lapsen varhaiskasvatuksessa on merkittävä. Näin ollen on tärkeää, että laadukasta musiikkikasvatusta on saatavilla.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen [Karvi] selvityksissä on ilmennyt puutteita lasten taidekasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa -raportin (Repo ym., 2019, 159) mukaan kuvataidekasvatus ja osin musiikkikasvatus toteutuu osassa päiväkoteja vain satunnaisesti eivätkä ole osa päiväkodin arkea. Raportin (Repo ym., 2019, 164) mukaan taidekasvatuksen asemaa varhaiskasvatuksessa tulisi vahvistaa.

Karvin selvityksen mukaan taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen liittyvät haasteet johtuivat rakenteellisista tekijöistä, jotka liittyivät esimerkiksi lasten vaihteleviin läsnäoloaikoihin päiväkodissa, vuorohoitoon, puutteisiin tiloissa ja materiaaleissa, ja lisäksi henkilöstön riittävyyteen. Henkilöstö koki kaipaavansa tukea alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen toteuttamiseen. Lisäksi henkilöstön toiveena oli saada tukea monipuolisen, lapsia kiinnostavan taidekasvatuksen järjestämiseen. (Repo ym., 2019, 95).

Kuitenkin Karvin Pedagogisia jatkumoa ja ilmaisun iloa -raportin (Juutinen ym., 2021, 6) arvioinnin mukaan musiikkikasvatus toteutuu monipuolisesti erityisesti 1–4-vuotiaiden lasten ryhmissä arjen toiminnoissa ja leikki-tilanteissa. Musiikillisen ilmaisun katsottiin toteutuvan erityisesti spontaanisti ja osana arjen perustoimintoja sekä spontaaneja hetkiä (Juutinen ym., 2021, 4). Raportin mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstön itsearvioinneista oli selvinnyt, että ilmaisun monet muodot -oppimisen aluetta toteutettiin vähiten päivittäin (Juutinen ym., 2021, 5). Kyseisessä raportissa painotetaan kaikenikäisten lasten oikeutta osallistua taidekasvatukseen toteuttamiseen, ja taidekasvatuksen suunnitelmallista ja tavoitteellista toteuttamista. Raportin mukaan taidekasvatus pitää nähdä itsearvoisena ja elämyksellisenä. Siinä myös todetaan, että henkilöstön taidekasvatuksen osaaminen tulee huomioida henkilöstön koulutuksissa. (Juutinen ym., 2021). Ruokonen (2020; Juutinen ym., 2021, 126 mukaan) on todennut, että taidekasvatuksen ei pitäisi olla pelkästään tuokioihin painottuvaa, vaan sen täytyisi olla osa varhaiskasvatuksen toimintoja monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti integroituna.

Tämä tutkimus antaa lisää hyödyllistä tietoa siitä, kuinka Karvin selvitysten tulokset ja kehitysideat peilautuvat tämänhetkiseen tilanteeseen. Tässä tutkimuksessa selvitetään, kuinka varhaiskasvatuksen opettajat kokevat musiikkikasvatuksen toteutumisen erilaisissa arjen tilanteissa; perushoitotilanteissa, siirtymissä, ulkoiluilla ja retkillä sekä erillisillä musiikkituokioilla. Tutkimuksen aineisto kerättiin hyödyntäen sähköistä kyselylomaketta ja tulokset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla. Aiempaa tutkimusta aiheesta on tehty paikallisella tasolla. Yleisesti ottaen musiikkikasvatuksen merkitys näyttää olevan tiedossa, mutta sen toteutumisesta varhaiskasvatuksessa ei vaikuta olevan runsaasti tietoa. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä aihetta on tarkasteltu enemmän, mutta

niissäkin vaikuttaa opettajan ääni jäävän kuulumattomiin. Viime aikoina on alettu tutkia enemmän myös juuri pienten lasten musiikkikasvatusta (Young, 2016, 15).

Tutkimuksen toisessa luvussa musiikkia tarkastellaan varhaisiän musiikkikasvatuksen ja alle kolmevuotiaiden pedagogiikan, lapsen kehityksen, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja tavoitteiden sekä varhaiskasvatuksen opettajan roolin näkökulmista. Kolmannessa luvussa käsitellään tutkimuksen toteuttamista ja aineistoa. Neljännessä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia. Viides luku sisältää pohdintaa tuloksista ja mahdollisista jatkotutkimusaiheista, sekä lisäksi tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointia.

2 MUSIIKKIKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Varhaisiän musiikkikasvatus ja alle 3-vuotiaiden pedagogiikka

Ruokosen (2020a, 122) mukaan musiikki on osa kokonaisvaltaista pedagogiikkaa, ja sitä voidaan käyttää kasvatuksessa kolmella eri tavalla: musiikilliseen ilmaisuun, musiikin tietämykseen ja musiikin avulla kasvamiseen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä muut merkitykselliset asiat ohjaavat varhaiskasvatuksen musiikkikasvatustoimintaa (Ruokonen, 2020a, 122). Ruokosen (2020a, 121) mukaan lapsen varhaisiän merkitystä lapsen musiikilliselle kehitykselle ovat korostaneet monet musiikkipedagogit, kuten Suzuki ja Kodály. Musiikkikasvatuksen suunnittelulle ja toteuttamiselle pohjaa luovat varhaiskasvatuksen arvoperustaan pohjautuva toimintakulttuuri, monipuoliset musiikilliset oppimisympäristöt ja yhteistyötahot (Ruokonen, 2020a, 122). Ahosen ja Roosin (2021, 184) mukaan tärkeintä pienten lasten musiikkikasvatuksessa on säännöllisyys, monipuolisuus ja toimintaan sitoutuneet aikuiset.

Rantala (2014, 85) on jakanut musiikilliset työtavat laulamiseen, soittamiseen, kuuntelemiseen, musiikkiliikuntaan, eheytykseen, improvisointiin ja ilmaisuun. Nurmen (2019, 30) mukaan musiikkikasvatusta toteutettaessa pienille lapsille, on suotuisia toimintoja muun muassa seuraavat: lapselle laulaminen, sylissä keinuttelu ja musiikin käyttäminen erilaisissa perushoitotilanteissa. Nurmi (2019, 30) toteaa vauvojen pitävän myös yllätyksistä, ilmaan hyppyttelystä, sylissä tanssittamisesta ja äänten ja sointivärien kuuntelusta. Tärkeimpiä musiikin muotoja alle kolmevuotiailla ovat laulu, kehtolaulu, marssi ja tanssi (Tiusanen, 2001, 181). Tiusasen (2001, 184) mukaan musiikkiaineiston pitäisi olla yksinkertaista ja ikätasoista, ja laulamisen pitäisi tapahtua mieluummin pienelle määrälle lapsia, eli ryhmälaulaminen ei välttämättä sovi pienille lapsille. Tiusasen (2001, 184) mukaan laulaminen on hyvä liittää leikkitalanteisiin, ja on

hyvä toistaa usein lyhyttä lauleskelua. Myös Nurmen (2019, 31) mukaan alle kolmivuotiailla laulu säestää lapsen muuta toimintaa. Siirtymätilanteissa eli muun muassa pukemis-, riisumis-, ulkoilu- ja perushoitotilanteissa voi Ruokosen (2020b, 17) mukaan hyödyntää esimerkiksi lauluimprovisointia eli spontaania laulelua. Päivälevon aikana voi laulaa unilauluja ja ennen ruokailua voi esimerkiksi loruilla tai laulaa. Kuvakirjoista voi laulaa pieniä lauluja hyödyntäen esimerkiksi kalevalaista sävelmää. (Ruokonen, 2020b, 17). Lapsella on luontainen halu olla aktiivinen toimija musiikin suhteen. Lapsi on kiinnostunut keksimään itse tapoja musiikin luomiseen, lapsi haluaa lisäksi käyttää erilaisia esineitä soittimina ja on kiinnostunut musiikin syntymisestä. (Huotilainen, 2019, 99–100).

Musiikillisen toiminnan suunnittelua alle 3-vuotiaiden ryhmissä ohjaavat myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin kirjatut laaja-alaisen osaamisen tavoitteet (Ruokonen, 2020a, 122). Jokaista laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta voidaan tukea musiikin avulla. Nämä osa-alueet ovat 1) ajattelu ja oppiminen, 2) kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu 3) itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, 4) monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä 5) osallistuminen ja vaikuttaminen. (Ruokonen, 2020a, 122). Jotta pystytään varmistamaan oppimisen eteneminen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti, tarvitaan siis tavoitteita (Ahonen & Roos, 2021, 166).

Varhaiskasvatus on pedagogisesti painottunutta kasvatusta, hoitoa ja opetusta (OPH, 2018, 22). Näitä kolmea osa-aluetta ei voi käytännössä erottaa toisistaan, mutta yksittäisissä tilanteissa joku näistä osa-alueista saattaa olla hallitseva. Riippumatta mikä osa-alue onkaan kyseessä, toimii aikuinen aina mallina ja esimerkkinä lapsille. Pienten lasten kanssa on hoito hyvin keskeisessä asemassa ja läpäisee kasvatuksen ja opetuksen. (Hännikäinen, 2013, 37). Ahosen ja Roosin (2021, 171) mukaan pedagogiikan on tärkeää olla läsnä kaikissa hetkissä päivän aikana.

Siren-Tiusasen (2001, 16) mukaan alle kolmivuotiaiden kehityksessä kaikki kehityksen osa-alueet kietoutuvat läheisesti yhteen. Siren-Tiusasen (2001, 16) mukaan ensimmäisenä elinvuonna kehitys liittyy tunnevuorovaikutukseen hoivaavien aikuisten kanssa, toisella ikävuodella kehitys liittyy esinetoimintoihin ja puheen oppimiseen, ja kolmannella ikävuodella lapsi alkavaa ymmärtää olevansa itsenäinen olento, jolla on omat toiveet ja odotukset. Siren-Tiusasen

(2001, 22) mukaan on alle kolmivuotiaan lapsen elämän hallinnan ja turvallisuuden tunteen saamisen vuoksi tärkeää, että ympäristön tapahtumissa on toistuvuutta, samanapysyvyyttä ja säännönmukaisuutta.

Ahosen ja Roosin (2021, 98) mukaan pienelle lapselle ominainen tapa olla vuorovaikutuksessa on leikki, joka toimii täten myös itseilmaisun välineenä. Leikkiin osallistuminen vaatii aikuiselta kehollista lähellä oloa, emotionaalista läsnäoloa ja herkkyyttä sekä huomion kiinnittämistä erityisesti pieniin asioihin. (Pursi, 2019, 96).

Pienimmillä lapsilla perushoito ja muut rutiininomaiset perustoiminnot vievät päivästä paljon aikaa, joten oppiminen on hyvin kokonaisvaltaista ja arkisiin toimintoihin linkittyvää. Lapsen oppimisen tukeminen vaatii kuitenkin tietoista panostamista ja ymmärrystä pienten lasten tavasta oppia. (Ahonen & Roos, 2021, 163).

2.2 Musiikin merkitys lapsen kehitykselle

Musiikillisen ilmaisun tavoitteeksi on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, 43) määritelty musiikillisten kokemusten tuottaminen lapsille ja lasten musiikkisuhteen sekä kiinnostuksen musiikkiin vahvistaminen. Lasten oppimisedellytysten, sosiaalisten taitojen ja myönteisen minäkuvan kehittyminen mainitaan edistyvän taiteellisen kokemisen ja ilmaisun myötä. Lisäksi lapsen valmiudet ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa kehittyvät. (OPH, 2018, 42).

Ruokosen (2001, 121) mukaan musiikillinen oppiminen vaikuttaa ihmisen koko persoonallisuuden kehitykseen. Pugh ja Pugh (1998; Ruokonen, 2001, 122 mukaan) ovat havainneet, että tutkimuksissa on todettu musiikkikasvatuksen vaikuttavan positiivisesti muun muassa lapsen kouluvalmiuksiin, joita ovat keskittymiskyky, kielelliset, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset valmiudet. Jo sikiöaikaisella musiikin kuuntelulla on todettu olevan mahdollisia positiivisia vaikutuksia muun muassa lukihäiriön ehkäisyyn, musiikin stressiä lievittävään vaikutukseen sekä unenlaadun paranemiseen (Nurmi, 2019, 59).

Nurmen (2019, 53) mukaan musiikkiharrastus on yhdistetty muun muassa itsevarmuuden, itsekurin ja sinnikkyuden kasvamiseen sekä keskittymiskyvyn ja hienomotoristen taitojen paranemiseen. Lapsen luovuuden ja

ongelmanratkaisukyvyyn kehittyminen on katsottu myös edistyvän. Varhaisiän musiikin harrastaminen saattaa vaikuttaa positiivisesti jopa vanhuusikästä asti. (Nurmi, 2019, 53).

Musiikkikasvatuksella on vaikutusta myös kielelliseen kehitykseen. Alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa taidepedagogiikalla on suuri merkitys ja lapsi oppii esimerkiksi kieltä muun muassa lorujen ja pienten laulujen avulla (Ruokonen, 2020b, 16–17). Tutkimuksissa on havaittu nopeampaa aivojen kuulotoimintojen, kielellisten toimintojen ja tarkkaavaisuustoimintojen kehitystä niillä lapsilla, jotka ovat olleet tekemisissä musiikin kanssa (Huotilainen, 2019, 98–99). Musiikin kuuleminen voi vaikuttaa kehittyviin aivoihin jo sikiöaikaisella vauvalla (Partanen, Kujala, Tervaniemi & Huovinen, 2013, 5). Näin ollen voisi sanoa, että musiikilla on suuri merkitys myös aivojen kehitykselle.

Aiempien tutkimusten perusteella voidaankin kaiken kaikkiaan todeta, että musiikki vaikuttaa monipuolisesti lapsen kehitykseen.

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja musiikkikasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty musiikkikasvatuksen tavoitteet. Ilmaisun monet muodot -kokonaisuudessa todetaan, että varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen ilmaisun kehittymistä. Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteisiin kuuluvat niin musiikillisten kokemusten tuottaminen kuin lapsen kiinnostuksen ja musiikkisuhteen vahvistaminen. Lapsen valmiuksia kehittävässä toiminnassa hyödynnetään leikinomaista musiikillista toimintaa, eli laulua, loruja, erilaisten soittimien kokeilua, musiikin kuuntelua ja liikkumista musiikin mukaan. Lapsi saa myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä muiden kanssa. (OPH, 2018, 42–43). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, 44) todetaan myös, että musiikkia voidaan hyödyntää myös Minä ja meidän yhteisömme -osa-alueella, sekä esimerkiksi musiikkiliikuntaa Kasvan, liikun ja kehityn -osa-alueella (OPH, 2018, 48).

Musiikkikasvatuksella on merkitystä, joka liittyy sekä musiikin hyödyllisyyttä ja välinearvoihin että sisäisten tai luontaisten arvojen näkökulmiin (Ruokonen, 2001, 121). Edellä mainittuja hyötyperusteita ovat muun muassa

musiikkikasvatuksen kulttuurinen ja sivistyksellinen tehtävä sekä musiikkikasvatuksen vaikutukset lapsen kokonaispersoonallisuuden kasvuun ja kehitykseen (Ruokonen, 2001, 121–122). Sisäisillä arvoilla tarkoitetaan muun muassa musiikin toimimista kanavana musiikilliseen tunteiden ja mielenmaisemien itseilmaisuun ja kokemiseen (Ruokonen, 2001, 122). Alle 3-vuotiaana saadut musiikilliset kokemukset ja musiikkikasvatus toimivat perustana lapsen musiikilliselle kasvulle (Ruokonen, 2001, 123).

Lähtökohtana varhaisiän musiikkikasvatukselle on välittää lapselle rakkaus musiikkia ja musisointia kohtaan, ja lapsen kuuluisi saada kokea musiikin tuoma mielihyvä (Ruokonen, 2000, 73). Varhaisiän musiikkikasvatukselle on monia tavoitteita. Opetushallituksen (2002, 9) mukaan lapsen luovuuden, musiikillisten valmiuksien ja itsetunnon kehittäminen sekä myönteisten musiikillisten elämyksien tuottaminen pohjaksi hyvälle musiikkisuhteelle ja myöhemmälle musiikkiharrastukselle ovat osa varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteita. Ruokonen (2020a, 123) listaa lisäksi tavoitteiksi tarjota lapsille musiikillisia elämyksiä, valmiuksia ja taitoja. Opetushallituksen (2002, 9) mukaan tavoitteena on myös lapsen kehittyminen kuuntelemaan ja kokemaan musiikkia sekä ilmaisemaan itseään hyödyntämällä musiikkia. Varhaisiän musiikkikasvatuksen keskeisiä sisältöjä ovat musiikin elementit, ja tämä tapahtuu elämysten avulla sekä leikkiä hyödyntäen (OPH, 2002, 9).

2.4 Varhaiskasvatuksen opettajan rooli musiikkikasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen opettaja on hyvin todennäköisesti pienen lapsen ainoa taidekasvattaja, eli hänellä on merkittävä tehtävä tukea myös musiikin välittämistä uudelle sukupolvelle. Pystyäkseen toteuttamaan taidepedagogiikkaa, opettajan täytyy pystyä aktiiviseen havainnointiin ja läsnäoloon. Opettajalta edellytetään myös kykyä tunnistaa lapsen kehitykselliset tarpeet ja opettajan täytyy tukea kutakin lasta lähikehityksensä vyöhykkeillä. Näiden lisäksi opettajan täytyy hallita taidekasvatuksen alueet. (Ruokonen, 2020b, 7).

Kuten Lindeberg-Piironen ja Ruokonen (2017, 15) toteavat, lapsen musiikillisten kykyjen ja taitojen kehitykselle on merkitys sillä, mitä musikaalisemmassa ympäristössä lapsi kasvaa. Koska lapsi saattaa viettää

varhaiskasvatuksessa hyvinkin paljon aikaa, on tärkeää myös panostaa varhaiskasvatuksen ympäristön musiikillisuuteen. Opettajalla on tässä suuri rooli pedagogisen toiminnan suunnittelijana ja toteuttajana ja myös mallina. Lapsen kiinnostumiseen ja mukana seuraamiseen tarvitaan opettajalta rohkeutta, innostavuutta ja taiteellista luovuutta (Ruokonen, 2020b, 18). Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä suurempi on aikuisen rooli pedagogiikassa (Ruokonen, 2020b, 16). Nurmen (2019, 15) mukaan musikaalisuus itsessään on synnynnäistä, mutta musikaalisuuteen liittyvät kyvyt kehittyvät perintötekijöiden ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Aikuisella on tärkeä rooli toteuttaessaan arjen tilanteisiin liittyvää laulelua, sillä vaikka lapsi ei vielä ymmärtäisi puhetta tai laulaisi itse, hänen kielen oppimisensa ja ymmärtämisensä kehittyvät koko ajan (Ruokonen, 2020b, 17).

Lindeberg-Piironen ja Ruokosen (2017, 64) mukaan lapsen tasapainoiselle kehitykselle on merkityksellistä kasvaa ilmapiirissä, jossa hän saa kokea tulevansa hyväksytyksi ja rakastetuksi, joten voisi ajatella opettajalla olevan merkitystä ilmapiirin luomisessa myös musiikkikasvatuksen näkökulmasta. Kuten Ruokonen (2001, 121) toteaa, opettajalla on myös suuri merkitys lapsen musiikillisen minuuden löytymisessä ja kehittämisessä. Ruokosen (2001, 121) mukaan lapsi voi saada merkittäviä mielihyvän ja turvallisuuden tunteen kokemuksia varhaiskasvatuksen arjessa olevista musiikkihetkistä.

Varhaiskasvatuksen opettaja on mahdollisesti yksi pienen lapsen ensimmäisiä vuorovaikutussuhteita, ja näissä ensimmäisissä vuorovaikutussuhteissa musiikki ja äänimaailma ovat merkittävässä asemassa. Tämä vaikuttaa muun muassa siihen, miten vauvan tunne itsestään ja suhteestaan muihin alkaa jäsentyä. Perushoitotilanteissa käytetyt toistuvat laulut ja lorut vaikuttavat vauvan minuuden ja perusturvallisuuden syntymiseen. Lapsen turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat myös ystävälliset, iloiset ja tutut äänet. (Ruokonen, 2000, 74–75).

Opettaja voi hyödyntää varhaiskasvatuksessa taustamusiikkia myös esimerkiksi muuttamaan ryhmän lasten fysiologista tilaa, sillä taustamusiikki voi rauhoittaa, piristää tai luoda inspiraatiota eli taustamusiikki on yhteydessä fysiologisen tilan säätelyyn. Rauhallisella musiikilla on tynnyttävä vaikutus ja pirteä musiikki saa lapsen aktiiviseksi ja iloiseksi. (Huutilainen, 2019, 98–99).

Jotta laadukas pedagoginen toiminta toteutuu, täytyy varhaiskasvatuksen opettajan huolehtia monipuolisista oppimisen alueista, suunnitelmallisesta dokumentoinnista, arvioinnista ja kehittämisestä (Ruokonen, 2020a, 122). Yksi keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen, arvioimiseen ja kehittämiseen on pedagoginen dokumentointi (OPH, 2018, 37). Näin ollen siis laadukkaan pedagogisen toiminnan toteuttamisen lähtökohdan muodostavat varhaiskasvatuksen pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (Vlasov ym., 2018, 62). Pedagogisen suunnittelun kulmakivenä toimivat varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjen ja tavoitteiden peilaaminen lapsiryhmän tarpeisiin (Vlasov ym., 2018, 62).

Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan tueksi on luotu asiakirja nimeltä Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset (Vlasov ym., 2018, 13). Varhaiskasvatuksen laatu on määritelty rakentuvan rakenteellisista ja prosesseihin liittyvistä tekijöistä, ja lisäksi on muodostettu varhaiskasvatuksen laadun indikaattorit, jotka antavat tutkimusperustaisen pohjan laadun muodostumiselle niin kansallisella, paikallisella kuin pedagogisen toiminnan tasolla (Vlasov ym., 2018, 3–4). Varhaiskasvatuksen kansallista arviointia Suomessa ohjaa kehittävän arvioinnin viitekehys, eli arviointia tehdään oman toiminnan kehittämiseksi. On siis tärkeää pohtia, mitä tulevaisuudessa voisi tehdä toisin. (Vlasov ym., 2018, 34). Varhaiskasvatuksen arviointi on osin erilaista kuin muiden koulutussektoreiden arvioinnit, sillä varhaiskasvatuksen arviointi suuntautuu henkilöstön toimintaan, eikä niinkään varhaiskasvatusta ohjaavien lakien ja asiakirjojen määrittelemiin tavoitteisiin liittyen lapsen oppimiseen tai osaamiseen. Näin ollen arvioinnissa korostuu reflektiivinen työote ja oman toiminnan kriittinen tarkastelu. (Vlasov ym., 2018, 27). Varhaiskasvatustilanne edellyttää vanhempien osallistumisen kasvatusta koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon, ja laadun arviointi mahdollistaa sen, sillä toimintaa arvioimalla vanhemmat saavat mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa lapsensa elämään varhaiskasvatuksessa (Hujala, Fonsén ja Vlasov, 2020, 322).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa selvitetään varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä laadukkaan musiikkikasvatuksen toteutumisesta alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Näin ollen tutkimuskysymyksistä muotoutuivat seuraavanlaiset:

1. Miten varhaiskasvatuksen opettajat toteuttavat musiikkikasvatusta arjen eri tilanteissa alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa?
2. Millaisia valmiuksia ja koulutustarpeita varhaiskasvatuksen opettajilla on laadukkaan musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen?

Ensimmäinen tutkimuskysymys etsii siis vastausta alle 3-vuotiaiden musiikkikasvatuksen käytännön toteutukseen. Tämän tutkimuskysymyksen kiinnostuksen kohteet sisältävät niin käytännön työskentelytavat kuin toiminnan suunnittelu- ja arviointiprosessit. Toinen tutkimuskysymys pyrkii puolestaan saamaan vastauksia varhaiskasvatuksen opettajien saamiin valmiuksiin liittyen musiikkikasvatuksen toteuttamiseen sekä tietoa opettajien kokemasta mahdollisesta lisäkoulutustarpeesta ja yleisestikin musiikkikasvatuksen kehittämiseen liittyvistä seikoista.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tämän tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen, sillä tämän tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä tutkia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tutkittavaa. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2014, 161). Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole siis tuottaa suurta määrää aineistoa, jolla pyrittäisiin tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvata tiettyä ilmiötä ja ymmärtää toimintaa (Tuomi

& Sarajärvi, 2018, 98). Tuomen ja Sarajärven (2018, 98) mukaan on tärkeää, että tutkittavat henkilöt tietävät mahdollisimman paljon tutkittavasta asiasta tai heillä on siitä kokemusta. Tästä syystä tässä tutkimuksessa haluttiin saada vastauksia varhaiskasvatuksen opettajina toimivilta henkilöiltä, eli heiltä, jotka ovat vastuussa ryhmän pedagogisesta toiminnasta.

Tämän tutkimuksen tieteenfilosofinen suuntaus on fenomenologia, sillä se korostaa ihmisen havaintoihin ja kokemuksiin perustuvaa tietoa (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola, Himberg, 2015). Laineen (2018, 42) mukaan fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on saada lisää ymmärrystä jostain inhimillisen elämän ilmiöstä. Tätä ilmiötä tutkitaan silloin kun siihen liittyy jotain ongelmia tai kehittämistarpeita. Pystyäkseen kehittämään toimintaa tietoisesti, täytyy ymmärtää olemassa olevien toimintatapojen merkitysrakenteita. (Laine, 2018, 42). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa, joka voi olla hyödyksi musiikkikasvatuksen kehittämisessä, eli näin ollen on tärkeää lisätä ymmärrystä musiikkikasvatuksesta varhaiskasvatuksen opettajan kokemana.

3.3 Aineiston keruu

Tuomen ja Hirsjärven (2018, 83) mukaan yleisimpiä laadullisen tutkimuksen menetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumenteista rakennettu tieto. Tämän tutkimuksen aineisto hankittiin sähköisellä kyselomakkeella. Hirsjärven ym. (2014, 185) mukaan kyselylomakkeita voi käyttää silloin kun halutaan saada selville, mitä tutkittavat ajattelevat tietyistä asioista, joten näin ollen kyselylomakkeen käyttäminen oli sopiva menetelmä tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksen kohteena olivat varhaiskasvatuksen opettajat, jotka työskentelevät alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Otanta oli siis harkinnanvarainen, sillä tämän tutkimuksen aiheen kannalta on hyödyllistä saada vastauksia edellä mainituilta henkilöiltä (Eskola & Suoranta, 2005, 18).

Tutkimuksen kyselylomake toteutettiin sähköisesti Microsoft Forms -ohjelmaa hyödyntäen. Kyselyn kysymykset jaettiin neljään eri osioon. Ensimmäisen osion teema oli vastaajan perustiedot, toisessa osiossa teemana oli musiikkikasvatuksen toteutuminen, kolmannessa osiossa musiikkikasvatuksen suunnitelmallisuus ja arviointi, ja neljännen osion teema oli musiikkikasvatuksen kehittäminen.

Linkkiä kyselyyn jaettiin seuraavissa Facebook-ryhmissä: Varhaiskasvatuksen opettajat, Varhaiskasvatuksen materiaalipankki, Varhaiskasvatuksen ideapankki ja Itut kautta aikojen. Viimeisimpänä mainittu on Tampereen yliopiston varhaiskasvatuksen opettajiksi opiskelevien ainejärjestön alumneille tarkoitettu ryhmä. Lisäksi linkkiä jaettiin opiskelijaryhmissä WhatsApp-sovelluksen kautta, jossa pyydettiin opiskelijoita välittämään kyselyä kohderyhmälle. Aineistonkeruu aloitettiin 26.10.2021 ja se kesti kaksi viikkoa.

Tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 32 henkilöä. Kaikkia vastauksia ei kuitenkaan otettu analyysivaiheessa mukaan, sillä osa vastaajista ei ollut antanut suostumusta vastausten käyttöön. Osa vastaajista ei myöskään työskennellyt 3-vuotiaiden ryhmässä, joten myös heidän vastauksensa jätettiin pois analyysistä. Lopulta analyysissä oli mukana 25 vastaajaa.

3.4 Aineiston analyysi

Eskolan ja Suorannan (2005, 174) mukaan tematisointi on usein ensimmäinen tapa alkaa tarkastella aineistoa, eli aineistosta etsitään tutkimusongelmaa valaisevia teemoja ja sitä kautta voi vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Eskolan ja Suorannan (2005, 178) mukaan teemoittelun kautta voi poimia tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Tässä tutkimuksessa hyödynsin teemoittelua sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 117) mukaan sisällönanalyysiä voi käyttää analysoimaan dokumentteja systemaattisesti sekä saamaan tiivistetty ja yleistetty kuvaus tutkittavasta asiasta. Sisällönanalyysin voi toteuttaa kolmella eri tavalla, jotka ovat aineistolähtöinen analyysi, teoriaohjaava analyysi ja teorialähtöinen analyysi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 108–110). Tässä tutkimuksessa tutkimusaineiston analyysi toteutettiin siis aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta, eli tutkimusaineistosta muodostettiin teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 108). Lisäksi hyödynnettiin teemoittelua. Miles ja Huberman ovat kuvailleet aineistolähtöistä analyysiä kolmivaiheiseksi prosessiksi, jossa ensimmäisenä vaiheena on aineiston redusointi, toisena aineiston klusterointi ja kolmantena abstrahointi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 122).

Ennen redusointia, aloitin aineiston kanssa työskentelyn lataamalla vastaukset Excel-tiedostona tietokoneelleni. Aluksi silmäilin kaikki vastaukset

läpi, ja sen jälkeen luin ne tarkemmin. Excelin tietoa-alueen suodattaminen -toimintoa hyödyntämällä poistin vastauksista sellaiset vastaajat, jotka eivät olleet tutkimuksen kohderyhmän kriteereihin sopivia. Huomasin aineistoa lukiessani tiettyjen teemojen nousevan esiin. Tämän jälkeen aloin tehdä redusointia eli pelkistämistä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 123) mukaan pelkistäminen tehdään niin, että karsitaan aineistosta tutkimukselle epäolennaiset asiat pois esimerkiksi merkitsemällä samaa kuvaavat ilmaisut ja erottelemalla ne erilaisista ilmiöistä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 123) mukaan näin etsitään tutkimustehtävää kuvaavat alkuperäisilmaukset ja sitä kautta muodostetaan alkuperäisilmauksia kuvaavat pelkistetyt ilmaukset. Aloin siis käydä vastauksia tarkemmin läpi ja tein Microsoft OneNote -ohjelmassa tiedoston, johon lisäsin yksitellen jokaiseen kysymykseen keskeisiä huomioita vastauksista pelkistettyjen ilmausten kautta. Esimerkiksi tutkiessani vastauksia kyselylomakkeessa olevaan kysymykseen musiikkikasvatuksen merkityksestä, kävin vastaukset läpi ja etsin asioita, jotka oli mainittu useasti. Esimerkiksi kun huomasin vastauksissa mainittavan kielelliseen kehitykseen liittyviä seikkoja, muodostin pelkistetyn ilmauksen ”kielellinen kehitys”. Näitä alkuperäisilmauksia oli muun muassa ”kielen oppiminen”, ”kielellinen kehitys” ja ”puheen kehitys”. Tämän jälkeen tutkin vastauksista myös niitä kohtia, jotka vaikuttivat muuten mielenkiintoisilta.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 124) mukaan pelkistämisen jälkeen toteutetaan aineiston ryhmittely. Tässä vaiheessa käydään aineiston alkuperäisilmaukset huolellisesti läpi ja etsitään käsitteitä, jotka kuvaavat samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Kun tämä on tehty, ryhmitellään samaa asiaa kuvaavat käsitteet ja yhdistetään eri luokiksi, joista muodostuvat alaluokat. Nämä nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä, ja alaluokkia yhdistelemällä muodostetaan yläluokkia, ja yläluokkia yhdistelemällä pääluokkia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 124–125). Etsin siis aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä, jotka sitten ryhmittelin ja yhdistelin.

Edellä mainitun osuuden perusteella muodostin vastauksista eri käsittekkategorioita sen mukaan, miten tulkitsin vastausten jakautuvan, ja apuna tässä toimi myös kyselyvaiheessa luomani teemat, eli toteutin sisällönanalyysin kolmatta vaihetta eli abstrahointia, joka tarkoittaa käsitteellistämistä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 125) mukaan käsitteellistämistä käytetään erottamaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostamaan teoreettisia käsitteitä.

Yllä mainittujen käsittekkategorioiden eli teemojen avulla pystyin ryhmittelemään vastaukset alakategorioiksi ja yläkategorioiksi, jonka jälkeen muodostin pääkategorioita. Alla olevassa taulukossa on esimerkki aineiston analyysistä, jossa pääkategoriana on varhaiskasvatuksen opettajien valmiudet ja lisäkoulutuksen tarve, ja tämän yläkategorioina ovat valmiudet ja lisäkoulutus. Valmiuksien alakategorioina on ”koulutus ei antanut riittäviä valmiuksia” ja ”oma musiikkitausta”. Lisäkoulutuksen alakategorioina on muun muassa ”yleisesti positiivinen suhtautuminen”, ”osa ei koe tarvetta”, ”eri ikäryhmiin liittyvä koulutuksen tarve”.

TAULUKKO 1. Kategoriat

Pääkategoria	Yläkategoriat	Alakategoriat
Varhaiskasvatuksen opettajien valmiudet ja lisäkoulutuksen tarve	Valmiudet	Koulutus ei antanut riittäviä valmiuksia Oma musiikkitausta
	Lisäkoulutus	Yleisesti positiivinen suhtautuminen Osa ei koe tarvetta Eri ikäryhmiin liittyvä koulutuksen tarve (esim. taaperoikäisten musiikkipedagogiikka) Soittaminen Uudet ideat Käytännönläheisyys Musiikin hyödyntäminen eri tilanteissa Valmiit pohjat Rohkeus Into

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia. Tulokset käydään läpi tutkimuskysymyksittäin. Ensimmäisenä tarkastellaan varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä musiikkikasvatuksen toteuttamisesta, minkä jälkeen tarkastellaan varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä valmiuksista ja koulutustarpeista.

4.1 *Varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset musiikkikasvatuksen toteuttamisesta*

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää miten varhaiskasvatuksen opettajat toteuttavat musiikkikasvatusta arjen eri tilanteissa alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Tuloksissa tarkasteltiin myös opettajien näkemyksiä musiikkikasvatuksen merkityksestä varhaiskasvatuksessa.

4.1.1 Musiikkikasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa

Lähes kaikki vastaajat pitivät musiikkikasvatusta erittäin tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Useimmat vastaajat kertoivat musiikkikasvatuksella olevan vaikutusta lapsen kehitykseen.

"Todella tärkeänä: musiikki rauhoittaa lapsia, luo turvallisuuden tunteen, tukee kielenkehitystä monin tavoin. Oikeastaan musiikin avulla pystyy harjoittamaan kaikkia vasun osa-alueita ja lapsen kehityksen kannalta tärkeitä taitoja, kuten kehon tuntemus, motoriset taidot, sosiaaliset taidot yms." (Vastaaja 7.)

"Erittäin tärkeää. Musiikki, laulut, lorut, rytmit, tanssi tukee kielellistä kehitystä sekä motorista. Se on yhteisöllistä, auttaa ryhmytyksessä. Tutut laulut ja lorut tuovat turvaa pienille lapsille." (Vastaaja 24.)

"Koen tärkeäksi laulelen pitkin päivää, se rauhoittaa lapsia ja luo turvallisuutta. Se myös kerää lapset ympärilleni." (Vastaaja 32.)

Vastaukset jaettiin seuraaviin kehitykseen liittyviin kategorioihin; kokonaisvaltainen, kielellinen, sosiaalinen, motorinen ja kognitiivinen. Vastaajat mainitsivat myös musiikkikasvatuksen olevan merkityksellistä musiikin oppimisen ja elämyksien saamisen kannalta. Lisäksi aineistosta nousi esiin musiikkikasvatuksen merkitys lapsen ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa ja turvallisuuden tunteen luomisessa.

Kielelliseen kehitykseen liittyen aineistosta nousi esiin yleisesti kielen ja puheen kehitys, S2 -opetus ja itseilmaisuus. Sosiaaliseen kehitykseen liittyvissä vastauksissa kerrottiin musiikkikasvatuksen vaikutuksesta muun muassa ryhmäytymiseen liittyviin seikkoihin ja kaveritaitoihin. Motoriseen kehitykseen liittyen vastauksista nousivat esiin motoriset taidot, liikunta ja kehon tuntemus. Kognitiiviseen kehitykseen liittyvät vastaukset korostivat musiikkikasvatuksen merkitystä lapsen keskittymiseen, luovuuteen ja tunteiden käsittelyyn liittyvissä asioissa. Lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen liittyen vastauksissa mainittiin muun muassa aivojen kehitys. Vastauksista kävi ilmi, että musiikkikasvatus tuottaa erilaisia elämyksiä, jotka liittyvät esteettisiin asioihin sekä tuottavat iloa. Vastauksista kävi ilmi myös, että musiikkikasvatusta hyödynnetään esimerkiksi kontaktin saamisessa, ryhmän tunnetilaan vaikuttamisessa, turvallisuuden tunteen luomisessa, motivoinnissa, vireystilan säätelyssä sekä välineenä asioiden oppimiseen.

”Musiikkikasvatuksen merkitystä ns. S2 opetuksessa on myös mielestäni syytä korostaa.” (Vastaaja 36.)

” – – Musiikkikasvatus tukee lapsen kehitystä monipuolisesti ja tarjoaa samalla myös mielekästä yhteistä tekemistä, johon kaikki pystyvät osallistumaan. Musiikki ja musiikkileikit tukevat mm. kielellisen, motorisen ja sosiaalisen kehityksen alueita ja samalla tarjoavat lapselle esteettisen ja toiminnallisen elämyksen ja antavat mahdollisuuden osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen.” (Vastaaja 8.)

” – – musiikki rauhoittaa lapsia, luo turvallisuuden tunteen, tukee kielenkehitystä monin tavoin. Oikeastaan musiikin avulla pystyy harjoittamaan kaikkia vasun osa-alueita ja lapsen kehityksen kannalta tärkeitä taitoja, kuten kehon tuntemus, motoriset taidot, sosiaaliset taidot yms.” (Vastaaja 22.)

4.1.2 Musiikkikasvatuksen toteuttaminen arjessa

Useimmat vastaajat mainitsivat musiikkikasvatuksen olevan läsnä kaikissa arjen tilanteissa. Lisäksi vastauksissa mainittiin musiikin rooli tulevaan toimintaan virittämässä ja lasten kiinnostuksen herättämisessä. Aineistossa nousi useasti esiin lauluhetken merkitys siirtymätilanteiden rauhoittamisessa ja myös lasten keskittymistä tukevana asiana.

"Musiikki kuuluu kaikkiin arjen tilanteisiin. Laulamme lasten kanssa siirtymätilanteissa, esim. jumppaan mennessä muodostamme jumppajunan ja laulamme Pienen pieni veturi liikkuessamme saliin. Jumpassa liikumme musiikin tahtiin, tanssimme ja käytämme musiikkia liikkumisen taustalla. Laulamme pukemistilanteissa vaatteisiin liittyviä lauluja. Laulamme vessassa lasten suosikkilauluja, jotta jaksavat istua hetken pidempään potalla. Metsäretkellä pidämme musiikkituokioita metsässä ja laulamme sinne kävellessä. Herättelemme kiinnostusta käsiteltäviä aihepiirejä kohtaan musiikin avulla, esim. laulamalla lorun aiheesta tai kuuntelemalla musiikkia toiminnan, kuten kuvataiteen aikana. Kuuntelemme joskus musiikkia myös ruokaillessa ja aina lepoaikalla." (Vastaaja 6.)

"Kasvattajat laulavat lapsille paljon arjen tilanteissa, pukemis- ja wc tilanteissa. Kun toinen annostelee ruokaa, toinen ottaa esille loru/laulupussin. Odottamista helpotetaan näin. Jos osa lapsista joutuu odottamaan esim. sisään menoa, lauletaan odotellessa. Retkillä lauletaan matkaa tehdessä sekä usein retkipaikalle päästyä tuttu loru. Musiikkituokioitakin järjestetään. Ne ovat lyhyitä, jotain konkreettista aina pitämässä mielenkiintoa yllä, kuvia, esineitä jotka liittyy lauluihin. Toiminnallisuutta, ryhmittelyä, liikettä. Lasten Musiikkia myös kuunnellaan lasten kanssa, myös tätä käytetään arjen tilanteissa." (Vastaaja 24.)

Aineistosta kävi ilmi, että alle 3-vuotiaille lapsille musiikkikasvatusta toteuttaessa tärkeitä seikkoja ovat muun muassa toistot, laulujen yksinkertaisuus, musiikin liittäminen perushoitotilanteisiin, kehosoittimien hyödyntäminen, toiminnallisuus, rekvisiitan ja leikin hyödyntäminen, tuokioiden lyhyt kesto ja sylissä tapahtuvat laululeikit. Yli 3-vuotiailla lapsilla voi vastaajien mukaan yleisesti olla monimutkaisempaa musiikkikasvatusta. Lisäksi voi vastaajien mukaan hyödyntää enemmän soittimia ja käyttää enemmän sanoja. Yksi vastaaja mainitsi myös tarinallisuuden käyttämisen.

"Alkuun pienet katselevat kauempaa, että mitä toi nyt tekee, jos ottaa mukaan jonkun elementin esim itse käytän pientä matkalaukkaa mistä tulee joku pehmolelu niin lapset tietävät jo et nyt lauletaan jee mennään katsomaan kuka tulee kylään." (Vastaaja 32.)

”Pienten parissa musiikkikasvatus on vielä enemmän läsnä perushoidollisissa tilanteissa.” (Vastaaja 9.)

Yleisiä aineistosta esiin nousseita lasten kanssa käytettäviä menetelmiä ja materiaaleja ovat muun muassa Kielinuppu, Siinan taikaradio, Musapeda, suujumppa, soitinsadut, musiikkiliikunta, tilannelaulut ja lasten konsertit. Tulosten mukaan opettajat hyödyntävät yleisesti lauluja ja loruja, ja käyttävät soittimina rytmisoittimia ja kehosoittimia. Vastauksissa kävi ilmi opettajien integroivan musiikkia kuvataiteeseen, eli osa vastaajista mainitsi toteuttavansa esimerkiksi musiikkimaalausta ja laulupiirtämistä. Osa vastaajista kertoi myös hyödyntävänsä toiminnassa laulutauluja ja kuvitettuja laulukortteja.

”Musiikkia hyödynämme arjessa mm. odotustilanteissa lempilauluja kuunnellen, asioiden opettelussa, motivaation säätelyssä (mm. siirtymät), lauluhetkillä leikkien ja soittimilla soittaen sekä laulaen, unihetkelle rauhoittuessa, perushoitotilanteissa ja arjen lomassa lauleskellen. Lisäksi mm. laulupiirräme. Soittimet ovat myös jatkuvasti esillä ryhmässä.” (Vastaaja 29.)

”Musiikki on osa yhteisiä kokoontumisia ja virittää usein tulevaan toimintaan (mm aamun aloitus, ruokalaulu, jumpan aloitus+lopetus), unimusiikki rauhoittaa lapset päiväunille ja myös itkuisen lapsen, laulaen lasten pukemistilanteet sujuu paremmin, leikkien lomassa laulellaan usein, metsäretken matkat sujuu mukavasti laulujen siivittämänä, lasten kanssa soitellaan rytmisoittimilla, tehdään omia soittimia, käytetään soitinsatuja, musiikki soi usein jumpassa taustalla jne.” (Vastaaja 35.)

Siirtymä- ja perushoitotilanteissa aineistosta nousivat esiin lyhyet laulut, opettajan omakeksimät laulut, palkintolaulut, vaatelaulut, kehonosalaulut ja yleisesti laulut aikuisen laulamana. Aineistossa kävi ilmi, että usein nämä hetket tapahtuvat spontaanisti. Tilanteissa hyödynnetään muun muassa laulu- ja lorupusseja ja musiikkia puhelimesta sekä levyiltä. Nämä tilanteet liittyvät niin pukemistilanteisiin kuin ruokailuihin, wc-käynteihin, unihetkiin ja leikkihetkiin. Aineistossa toisaalta mainittiin myös, että musiikki on poissa ruokailun aikana. Tämä oli perusteltu ruokarauhalla. Unihetkillä useimmat vastaajat kertoivat hyödyntävänsä musiikkia. Monet vastaajat kertoivat toteuttavansa musiikkituokioita metsässä. Osa vastaajista kertoi hyödyntävänsä usein myös metsä- ja kehosoittimia ja käyttävänsä retkillä retkilauluja.

Musiikkituokioita useimmat vastaajat toteuttavat säännöllisesti mutta niiden säännöllisyys vaihtelee päivittäisestä kertaan viikossa tai kahdessa. Aineistosta kävi ilmi, että näiden tuokioiden aikana harjoitellaan muun muassa rytmiä,

rytmisoitinten käyttöä, liikkumista ja pysähtymistä. Musiikkituokioilla hyödynnetään muun muassa laulua, leikkiä, soittoa ja kehosoitimia.

4.1.3 Musiikkikasvatuksen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteuttaminen

Osa vastaajista suunnittelee toimintaa teeman, toiveiden, vuodenaikojen ja ryhmän mukaan. Osa taas konkreettisten tavoitteiden mukaan. Osa vastaajista hyödyntää vuosisuunnitelmaa, joka toimii alustavana runkona toiminnalle. Aineistosta kävi ilmi, että kaikki eivät toteuta musiikkikasvatusta aina suunnitelmallisesti, vaan se tapahtuu myös spontaanisti. Näin ollen osa vastaajista totesikin, että musiikkikasvatus ei aina ole suunniteltua. Usea vastaaja painotti spontaanisuuden merkitystä. Osa vastaajista myös totesi, että musiikkikasvatus ei toteudu suunnitelmallisesti. Aineistosta kävi ilmi lisäksi ilon ja elämysten merkitys tavoitteina. Suuri osa vastaajista totesi suunnittelun tapahtuvan tiimissä, mutta myös ryhmän opettajan rooli suunnittelijana korostui vastauksissa. Osa vastaajista mainitsi suunnittelijoiksi myös musiikkivastaavan, tiimijohtajan tai Musapeda-vastaavan.

”– – Minä vakaopena suunnittelen pääasiallisesti musiikkikasvatuksen sisältöjä, mutta myös muut osallistuvat suunnitteluun. Tiimin jäseniltä löytyy kivoja ideoita ja minulle uusia lauluja musiikkikasvatukseen. – –” (Vastaaja 35.)

”Suunnitellaan yhteistyössä koko tiimi, päävastuu opella, eli minulla. Keräämme yhdessä ajankohtaiseen ja lapsia kiinnostavaan teemaan liittyviä ideoita musiikkikasvatuksesta ja opena kokoan niistä kokonaisuuden, joka jatkuu päivästä ja viikosta toiseen jatkumona; suunnittelemme, millaisia lauluja ja musiikillista toimintaa teemme päivittäin lasten kanssa.” (Vastaaja 6.)

Aineistosta kävi ilmi, että tavoitteet musiikkikasvatukselle tulevat ryhmän pedagogisesta suunnitelmasta, varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, lasten varhaiskasvatussuunnitelmista, ja lasten tarpeista sekä mielenkiinnonkohteista. Tavoitteita myös luodaan hetkessä ja tavoitteet nousevat omasta kokemuksesta ja tiedosta, sekä tavoitteet liittyvät myös vuodenkulkuun. Useamman vastaajan mukaan heidän toteuttama musiikkikasvatus on tavoitteellista, mutta osa toteuttaa musiikkikasvatusta myös ilman tavoitteita.

Vastaajat mainitsivat tavoitteiksi esimerkiksi laulujen opetteluun, musiikin tempoon ja dynamiikkaan liittyvät seikat, vuoron odottamisen, musiikista innostumisen, soittimiin tutustumisen, uusien sanojen opetteluun, rytmeihin tutustumisen sekä tutkimisen.

4.1.4 Musiikkikasvatuksen arviointi ja dokumentointi

Aineiston perusteella voidaan huomata arvioinnin vähäisyys. Jotkut vastaajat kertoivat, että arviointia ei tehdä ollenkaan. Osa vastaajista toi ilmi, että he kokevat arvioinnin puutteelliseksi, ja totesivat, että sille on tarvetta.

Arviointia toteuttavat vastaajat kertoivat arvioinnin tapahtuvan tiimin sisäisesti esimerkiksi heti tilanteen jälkeen tai viikon jälkeen, ja tämä tapahtui muun muassa tiimipalaverissa sekä arjen keskusteluissa. Moni vastaaja kertoi arvioinnin tapahtuvan muun muassa havainnoimalla lapsia sekä hyödyntämällä lapsilta saatua palautetta.

”Otamme kuvia lasten kansioihin ja päiväkodin sähköisiin kanaviin. Mietin myös usein suunnitellessa olenko osannut ottaa musiikkihetkiin mukaan monipuolisesti erilaisia musiikin elementtejä. Laajempikin dokumentointi ja arviointi olisi toki mukavaa, mutta varhaiskasvatuksen opettajan työ on todella kiireistä ja työntäyteistä ja aika on hyvin rajallista. Itse näen työni niin, että tärkeintä on aito läsnäolo ryhmässä ja lasten kanssa oleminen sekä tukea tarvitsevien lasten auttaminen ja asioiden eteenpäinvieminen. Kaikkeen ei aika riitä ja jostain on pakko karsia. Lapset voivat parhaiten, kun olen heidän kanssaan mahdollisimman paljon leikkimässä, laulamassa, ratkomassa ristiriitoja, auttamassa, aikuisena paikalla.” (Vastaaja 20.)

” – – Arviointi on yksi kompastuskivi.. se tahtoo jäädä vähemmälle. Siihen pitäisi panostaa kaikessa toiminnassa enemmän. Lapsilta saa toki palautetta siitä miten he innostuvat ja jaksavat keskittyä lauluhetkillä, samoin lasten toiveiden kautta tulee näkyväksi, mistä he ovat pitäneet. – –” (Vastaaja 35.)

” Arvioidaan keskustelemalla tiimin kesken tilanteen jälkeen.” (Vastaaja 7.)

Vastaajat kertoivat käyttävänsä dokumentointiin erinäisiä keinoja. Eniten mainittiin videoinnin ja valokuvaamisen käyttöä dokumentoinnin välineinä. Muita mainittuja keinoja on muun muassa ryhmän pedagoginen suunnitelma, varhaiskasvatussuunnitelmat, blogi, Pedanet, Instagram, ryhmäportfolio, toimintaraportit ja vanhempien kanssa käytävät keskustelut. Pieni osa vastaajista mainitsi myös, että dokumentointi on vähäistä.

”Kuvia ottamalla, äänittämällä lauluja, laitetaan toivelaulujen ja lasten lempparilaulujen kuvat näkyviin ryhmään” (Vastaja 15.)

”Arvioimme ja dokumentoimme musiikkikasvatusta havainnointikansioon, ryhmän vuosisuunnitelmaan ja lasten vasuihin.” (Vastaja 22.)

4.2 Varhaiskasvatuksen opettajien näkemykset valmiuksista ja koulutustarpeista

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää millaisia valmiuksia ja koulutustarpeita varhaiskasvatuksen opettajilla on liittyen laadukkaaseen musiikkikasvatukseen toteuttamiseen ja kehittämiseen.

4.2.1 Valmiudet ja lisäkoulutuksen tarve

Osa vastaajista totesi, että koulutus ei antanut riittäviä valmiuksia musiikkikasvatukseen toteuttamiseen. Hieman pienempi määrä vastaajia kertoi saaneensa hyvät valmiudet. Yksi vastaajista kuitenkin kertoi saaneensa monipuolisesti valmiuksia liittyen materiaaleihin ja ideoihin. Yksi vastaajista myös totesi, että hänen yliopistossa saamansa opetus ei käynyt yhteen varhaiskasvatuksen arjen kanssa. Osa vastaajista kertoi, että heidän oma musiikkitaustansa auttoi toiminnassa, ja muutenkin vastauksissa painottui oman kiinnostuksen ja harrastuneisuuden merkitys.

Vastaajat suhtautuivat yleisesti positiivisesti ajatukseen lisäkoulutuksesta, kuitenkin osa koki, ettei sellaiseen ole tarvetta. Yksi vastaajista totesi myös käyttävänsä koulutusresurssit mielellään johonkin muuhun. Useampi vastaaja ilmaisi tarpeensa lisäkoulutukseen liittyen eri ikäryhmiin, erityisesti pienten musiikkipedagogiikkaan. Muita mainittuja teemoja oli muun muassa soittamiseen liittyvä lisäkoulutus ja uusien ideoiden saaminen. Yksi vastaaja toivoi esimerkiksi valmiita pohjia, joissa on huomioitu ikätaso ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Yksi vastaaja mainitsi toivovansa lisäkoulutuksen tapahtuvan työajalla.

”Koen tarvitsevani nykyisen osaamisen tueksi koulutusta pienten lasten musiikkipedagogiikasta.” (Vastaja 9.)

”Lisäkoulutus ei ole koskaan pahitteeksi. Käytännönläheinen lasten ikäryhmittäin suunnattu koulutus, josta saisi valmiita tuokioita käyttöönsä olisi mainio.” (Vastaja 22.)

”En koe itse tarvitsevani tällä hetkellä lisäkoulutusta. Jos sellaista olisi tarjolla, toivoisin lisäkoulutusta juuri tuokioiden pitämiseen ja ylipäättään siihen, miten musiikkia voi hyödyntää eri tilanteissa, jopa oppimisessa.” (Vastaaaja 27.)

”Koen kuitenkin, että musiikkikasvatus on jo omia ja tiimin vahvuuksia, joten käyttäisin koulutusresurssit mieluummin johonkin muuhun.” (Vastaaaja 6.)

4.2.2 Laadukkaan musiikkikasvatuksen toteuttamisen edellytykset

Laadukkaan musiikkikasvatuksen toteuttamisen edellytykset voidaan jakaa vastausten perusteella yleisiin asioihin, resursseihin, koulutukseen, materiaaleihin ja emotionaalisiin seikkoihin.

Yleisesti vastauksissa kävi ilmi, että musiikkikasvatus täytyisi ymmärtää osana kokopäiväpedagogiikkaa. Tämän lisäksi vastauksista nousi esiin toive musiikkikasvatuksen merkityksen ja mahdollisuuksien avaamisesta tarkemmin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Lisäksi vastauksista kävi ilmi, että koko tiimin osaaminen olisi hyvä hyödyntää. Vastauksissa toivottiin myös tarpeeksi henkilökuntaa, työrauhaa, pienryhmätoiminta-mahdollisuuksia, parempia tiloja, pienempiä lapsiryhmiä, ammattilaisten tarjoamia työpajoja, soitinten käyttökoulutusta sekä yhteistyötä musiikkiopistojen kanssa. Vastauksissa nousi esiin myös toive lisätä valmistavaa koulutusta ja lisäkoulutusta. Vastaaajat totesivat, että olisi hyvä olla laaja valikoima välineitä sekä soittimien täytyisi olla näkyvillä. Vastaaajat myös korostivat avointa mieltä, rohkeutta heittäytyä, halua oppia ja kokeilla.

”Paremmat resurssit (enemmän välineitä ja materiaaleja sekä parempia tiloja musisointiin), pienemmät lapsiryhmät, pysyvä henkilöstö.” (Vastaaaja 6.)

”Musiikkikasvatuksen merkitystä ja mahdollisuuksia pitäisi avata vielä enemmän vasun tasolla ja tarjota lisää koulutusta asiasta, sekä valmistavaan koulutukseen että lisäkoulutukseen olisi mielestäni tilausta.” (Vastaaaja 8.)

5 POHDINTA

5.1 Tulosten yhteenveto ja pohdintaa

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaista musiikkikasvatus tällä hetkellä on alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa, ja miten musiikkikasvatusta voisi kehittää varhaiskasvatuksen opettajien mielestä.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski alle 3-vuotiaiden musiikkikasvatuksen käytännön toteutusta. Tuloksista käy ilmi, että opettajat kokevat musiikin vaikuttavan lapsen kielelliseen, sosiaaliseen, motoriseen, kognitiiviseen ja kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on myös, että musiikin hyödyntäminen S2-opetuksessa mainittiin myös. Tuloksista käy lisäksi ilmi, että musiikin tuottamat elämykset ovat merkityksellisiä. Opettajat myös kokevat musiikin vaikuttavan opettajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja he kokevat pystyvänsä hyödyntämään musiikkia muun muassa turvallisuuden tunteen luomisessa sekä ryhmän tunnetilaan vaikuttamisessa. Lisäksi opettajat kokevat musiikin auttavan vireystilan säätelyssä ja motivoinnissa. Tämä on linjassa myös Ruokosen (2020a, 122) näkemyksen kanssa musiikista osana kokonaisvaltaista pedagogiikkaa ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, 42–43) mainittujen tavoitteiden kanssa liittyen lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen.

Tulokset osoittavat, että opettajat käyttävät monipuolisesti musiikkikasvatusta kaikissa arjen toiminnoissa, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvatuilla tavoilla. Opettajat listasivat keinoiksi muun muassa laulut eri muodoissaan, lorut ja erilaiset soittimet, joista erityisesti kehosoitimet mainittiin. Opettajien näkemysten mukaan alle kolmevuotiaiden musiikkikasvatuksessa on eroavaisuuksia vanhempiin lapsiin. He mainitsivat alle kolmevuotiaiden erityispiirteiksi muun muassa musiikin liittämisen perushoitotilanteisiin, sylissä tapahtuviin laululeikkeihin, toiston merkityksen, rekvisiitan ja kehosoitimien hyödyntämisen sekä toiminnallisuuden.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, 43) mainittu leikinomaisen musiikillisen toiminnan hyödyntäminen näyttäytyi vastauksissa selkeästi. Tuloksissa ilmeni myös musiikista olevan hyötyä ryhmän ilmapiirin luomisessa.

Tutkimuksen kannalta on kiinnostavaa se, että tuloksista voidaan todeta opettajien kokevan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisen musiikkikasvatuksen näkökulmasta vähäiseksi. Tulosten perusteella ilmeni, että opettajat kokevat myös arvioinnin vähäiseksi. Useissa tutkimuksissa ja selvityksissä on osoitettu suomalaisen varhaiskasvatuksen systemaattisen laadun arvioinnin ja kehittämistoiminnan olevan puutteellista (Hujala ym., 2020, 335). Varhaiskasvatustoinnin (L540/2018, 24§) mukaan arvioinnin tarkoituksena on toimia varhaiskasvatuksen kehittämiseksi ja lisäksi lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytysten parantamiseksi. Tämä tutkimustulos on linjassa Karvin tutkimustuloksen kanssa, sillä Karvin (2021, 59) mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee tukea pedagogisen toiminnan reflektointiin ja arviointiin. Tähän tarpeeseen onkin Karvi (2021) kehittämässä digitaalista laadunarviointijärjestelmää Valsia, joka tarjoaa varhaiskasvatuksen järjestäjille muun muassa selkeät arviointikriteerit kyselylomakkeiksi ja itsearviointikysymyksiksi laadittuna. Karvi myös suunnittelee koulutuksia ja tukimateriaalia, jotta arviointiosaaminen lisääntyisi (Vlasov, Sarkkinen & Siippainen, 2020, 14). Vastauksissa ei noussut esiin myöskään vanhempien rooli arvioinnin näkökulmasta. Karvi suunnitteleeekin tietopakettia vanhemmille, jotta vanhemmat tietäisivät mihin kiinnittää huomiota varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa (Vlasov, Sarkkinen & Siippainen, 2020, 23). Näin ollen tämä tilanne saattaa muuttua jatkossa, ja mahdollistaa myös vanhempien osallistumisen arviointiin myös musiikkikasvatuksen näkökulmasta.

Opettajien vastauksista nousi myös esiin, että osalla vastaajista dokumentointi on vähäistä. Tuloksista selvisi, että opettajat hyödyntävät dokumentointiin erityisesti valokuvia ja videoita. Ruokosen (2020a, 122) mukaan dokumentointi on osa laadukasta pedagogiikkaa. Myös Karvin (2019, 162) raportin mukaan noin puolet vastaajista kokivat arvioinnin puutteelliseksi, ja näin ollen sekä puutteet varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisessa että lisäksi varhaiskasvatustoiminnan vahvuudet jäävät tunnistamatta.

Toisen tutkimuskysymyksen kiinnostuksen kohteena oli varhaiskasvatuksen opettajien saamat valmiudet musiikkikasvatuksen toteuttamiseen, sekä opettajien kokema koulutustarve ja yleisesti musiikkikasvatuksen kehittäminen.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että varhaiskasvatuksen opettajien valmiuksia toteuttaa musiikkikasvatusta voisi kehittää. Myös opettajan omalla kiinnostuksella ja harrastuneisuudella näyttää olevan vaikutusta valmiuksiin. Tämä asia voisi olla hyvä ottaa huomioon myös opettajien koulutusta suunniteltaessa. Lisäksi voisi olla tärkeää pohtia keinoja, miten sellainen opettaja, jolla ei ole omaa musiikillista harrastustaustaa tai erityistä kiinnostusta musiikkiin, voisi silti toteuttaa musiikkikasvatusta. Tässä voisi apuna olla myös vastauksissakin mainitut valmiit pohjat musiikkikasvatukseen liittyen. Welch (2021, 1981) on myös ehdottanut mentorointia yhdeksi ratkaisuksi. Ahonen ja Roos (2021, 177) toteavat myös, että opettajien olisi hyvä rohkaistua toteuttamaan taidekasvatusta ja myös laskea omaa rimaa sekä ymmärtää, että pienten lasten kanssa työskennellessä kyse on pelkistetyistä hetkistä. Ahonen ja Roos (2021, 183) ehdottavat myös, että työyhteisöissä hyödynnettäisiin aikuisten yksilöllisiä vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita, ja näin ollen sekä tukea pedagogisen toiminnan monipuolistamista että ruokkia aikuisten ammatillista kasvua.

Tuloksissa ilmeni yleisesti positiivinen suhtautuminen lisäkoulutukseen. Yksi kiinnostava huomio oli, että tuloksissa mainittiin tarve lisäkoulutukseen eri ikäryhmiin liittyen, erityisesti pienten lasten musiikkipedagogiikkaan. Tämä on linjassa myös Karvin raportin (2019, 95) kanssa, jossa henkilöstö koki tarvitsevansa tukea alle 3-vuotiaiden taidekasvatuksen järjestämiseen sekä yleisesti monipuolisen taidekasvatuksen järjestämiseen. Myös Suomi ja Ruismäki (2020, 72) ovat todenneet, että pystyäkseen tarjoamaan laadukasta ja monipuolista taidepedagogista toimintaa, täytyy henkilöstön saada laadukasta peruskoulutusta ja heille täytyy turvata riittävä täydennyskoulutus.

Opettajien vastauksista ilmeni, että laadukkaan musiikkikasvatuksen toteuttamiseen on erilaisia edellytyksiä, ja nämä liittyvät resursseihin, koulutukseen, materiaaleihin ja emotionaalisiin seikkoihin. Myös Karvi (2019, 161) on todennut, että rakenteellisten tekijöiden heikkoudet, kuten henkilökunnan

riittävyys, tilojen ja materiaalien puute ja epäsopevuus sekä niukat resurssit, estävät varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan päätellä, että varhaiskasvatuksen opettajat tiedostavat hyvin musiikkikasvatuksen merkityksen, ja toteuttavat sitä vaihtelevasti. Tutkimuksen perusteella voidaan myös todeta varhaiskasvatuksen opettajien käyttävän musiikkikasvatusta monipuolisesti ja ikätasoisesti, mutta toisaalta he kokevat tarvetta lisäkoulutuksesta juuri ikätasoiseen opettamiseen. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan myös päätellä, että suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, arviointi ja osalla myös dokumentointi on vähäistä. Tutkimuksen tuloksista nähdään, että varhaiskasvatuksen opettajilla on mielenkiintoisia näkemyksiä ja ajatuksia liittyen laadukkaaseen musiikkikasvatuksen toteuttamiseen ja kehittämiseen, joten heidän osallisuutensa kehittämistyössä olisi hyvä ottaa huomioon.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tehdessäni tätä tutkimusta olen noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä läpi tutkimuksen teon, jotta tutkimukseni olisi eettisesti hyväksyttävä ja luotettava (Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK], 2012, 6). Tutkimuksessa tulee noudattaa muun muassa seuraavia toimintatapoja: rehellisyyttä ja yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta liittyen tutkimustyöhön, tuloksien prosessointiin, ja arviointiin (TENK, 2012, 6).

Kyselyn saatekirjeessä kerroin, että kyseessä on vapaaehtoinen ja anonymi kysely. Saatekirje sisälsi myös tutkimuksen tavoitteet ja sen julkaisupaikan, ja liitin kyselyyn tietosuojalomakkeen. En kysynyt kyselyssä mitään sellaisia tietoja, joista henkilö voisi olla tunnistettavissa. Aineisto poistetaan tutkimuksen valmistuttua. Huomasin myöhemmässä vaiheessa aineistoa kerätessäni, että olisi voinut olla kohteliasta kysyä Facebook-ryhmien ylläpitäjiltä luvat aineiston keräämiseen heidän sivuiltaan.

On mahdollista, että olisin saanut tarkempia vastauksia haastattelumenetelmällä, joten tutkimusmenetelmävalintani mahdollisesti vaikutti myös tutkimuksen luotettavuuteen. Menetelmällisesti havainnointi olisi ollut hyvä ottaen huomioon tutkimuksen aiheen, sillä tämä tutkimus haluaa päästä selville

muun muassa miten ihmiset toimivat tietyissä tilanteissa (Hirsjärvi ym., 2014, 185), mutta koronapandemian rajoitusten vuoksi havainnointitutkimuksen toteuttaminen vaikutti haastavalta. Toisaalta Tuomen ja Hirsjärven (2018, 83) mukaan havainnointi on tarkoituksenmukaisin menetelmä silloin kun halutaan tutkia vuorovaikutuskäyttäytymistä, josta tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan täysin ole kyse, vaikka Lindeberg-Piiroisen ja Ruokosen (2017, 19) mukaan musiikkikasvatus onkin aina vuorovaikutusta.

Toisaalta sain enemmän vastauksia kyselyyn kuin mitä olisin voinut haastatella, eli sain myös mahdollisesti laajempaa näkemystä aiheeseen kuin jos olisin haastatellut muutamia henkilöitä. Luotettavuutta olisi voinut lisätä myös havainnoinnin käyttäminen tutkimusmenetelmänä. Kuitenkin kyselytutkimuksen hyvä puoli on se, että vastaaja osallistuu tutkimukseen täysin anonymisti, eli on oletettavaa, että vastaajat kuvaavat arkea rehellisesti. Lisäksi sähköisen lomakkeen käyttäminen on mahdollistanut vastaamisen riippumatta vastaajan maantieteellisestä sijainnista.

Musiikkikasvatus käsitteenä ei välttämättä ollut täysin selvää vastaajille. On mahdollista, että kaikki vastaajat eivät välttämättä huomaa esimerkiksi pienimuotoisen lauleskelun lepo hetkellä olevan musiikkikasvatusta. Näin ollen joitakin oleellisia asioita saattoi jäädä myös vastauksista pois.

Koska aineiston keruu tapahtui Facebook-ryhmässä, en voinut saada varmistusta sille, että vastaajat ovat oikeasti kohderyhmää. Tämä siis osaltaan myös vaikutti tutkimukseni luotettavuuteen.

5.3 Jatkotutkimusehdotukset

Jatkotutkimuksia ajatellen olisi mielenkiintoista tehdä havainnointitutkimusta alle kolmevuotiaiden ryhmässä samasta aiheesta, jotta olisi nähtävissä myös sellaiset seikat, jotka eivät välttämättä vastattavalle muistu mieleen hektisten arjen tilanteiden jälkeen. Pohtiessani tämän tutkimuksen aihetta, minua kiinnosti myös musiikkikasvatuksen hyödyntäminen S2-opetuksessa. Tämänkin tutkimuksen tulosten perusteella voisi sanoa, että sitä voisi olla hyvä tutkia lisää. Olisi myös mielenkiintoista selvittää, miten varhaiskasvatuksen opettajan rohkeutta musiikkikasvatukseen toteuttamiseen voisi lisätä. Tätä olisi hyvä tutkia erityisesti heillä, joilla ei ole omaa harrastustaustaa musiikkiin liittyen. Toisaalta

olisi kiinnostavaa tutkia miten tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta saisi lisättyä nimenomaan musiikkikasvatuksen näkökulmasta. Lisäksi voisi tutkia miksi osa vastaajista kokee koulutuksen tuoman valmiuden musiikkikasvatuksen toteuttamiseen puutteelliseksi.

LÄHTEET

- Ahonen, L. & Roos, P. (2021). *Untuvikot – Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. PS-kustannus.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (7. painos). Vastapaino.
- Harkoma, S., Vlasov, J. & Marjanen, J. (2021). Varhaiskasvatuksen kansallisten arviointityökalujen pilotointi. Viitattu 05.12.2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/06/KARVI_1321.pdf
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2014). *Tutki ja kirjoita* (19. painos). Tammi.
- Hujala, E., Fonsén, E. & Vlasov, J. (2020). Varhaiskasvatuksen laadun arviointi ja pedagoginen kehittäminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5., uudistettu painos, s. 321–335). PS-kustannus.
- Huotilainen, M. (2019). *Näin aivot oppivat*. PS-kustannus. [E-kirja].
- Hännikäinen, M. (2013). Varhaiskasvatus pienten lasten päiväkotiryhmissä: Hoitoa, kasvatusta vai opetusta? Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (s. 30–52). Vastapaino.
- Juutinen, J., Siippainen, A., Marjanen, J., Sarkkinen, T., Lundkvist, M., Mykkänen, A., Raitala, M., Rissanen, M-J. & Ruokonen, I. (2021). *Pedagogisia jatkumoa ja ilmaisun iloa! Viisivuotiaiden pedagogiikka ja taito- ja taidekasvatuksen nykytila varhaiskasvatuksessa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Viitattu 22.09.2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/05/KARVI_9_2021.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). (2021). *Digitaalinen laadunarviointijärjestelmä (Valssi)*. Viitattu 05.12.2021. <https://karvi.fi/varhaiskasvatus/ajankohtaista-varhaiskasvatuksesta/>

- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos, s. 25–42). PS-kustannus. [E-kirja].
- Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (2017). *Musiikki varhaiskasvatuksessa - käsikirja*. Classicus.
- Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T., Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Viitattu 15.04.2022.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>
- Nurmi, M. (2019). *Mitä musikaalisuus on?* Vastapaino.
- Opetushallitus (2002). Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Helsinki. Edita Prima Oy. Viitattu 19.10.2021.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/123013_musiik_tait_ops_2002_0.pdf
- Opetushallitus (OPH). (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Viitattu 22.09.2021.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Partanen, E., Kujala, T., Tervaniemi, M., & Huotilainen, M. (2013). Prenatal music exposure induces long-term neural effects. *PloS One*, 8(10), e78946–e78946. Viitattu 05.12.2021.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0078946>
- Pursi, A. (2019). *Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä: Aikuisen roolit ja pedagogiset käytänteet varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 53. Viitattu 30.03.2022.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5374-6>
- Rantala, K. (2014). *Narratiivisuus musiikkikasvatuksessa. Tapaustutkimus musiikkileikkikoulupedagogiikasta*. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto].

Tampere University Press. Viitattu 19.10.2021.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9395-9>

- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Viitattu 22.09.2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf
- Ruokonen, I. (2000). Musiikki lapsen minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula & I. Ruokonen, *Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen* (s. 73–84). Finn Lectura.
- Ruokonen, I. (2001). Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula & I. Ruokonen, *Taiteen ja leikin lumous* (s. 120–143). Finn Lectura.
- Ruokonen, I. (2020a). Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5., uudistettu painos, s. 121–135). PS-kustannus.
- Ruokonen, I. (2020b). *Varhaiskasvatuksen taidekasvatus – leikkiä, lumousta, oppimista ja hyvää elämää*. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL. Viitattu 29.03.2022. https://www.vol.fi/uploads/2020/02/de8a96fe-varhaiskasvatuksen-taidekasvatus_suomi_low.pdf.
- Siren-Tiusanen, H. (2001). Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.), *Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita* (1. painos, s. 15–34). WSOY.
- Suomi, H., & Ruismäki, H. (2020). Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen musiikkikasvatukseen. *Kasvatus*, 51(1), 69–73. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202104062285>
- Tiusanen, E. (2001). Musiikkikasvatus alle kolmivuotiailla. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.), *Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita* (1. painos, s. 15–34). WSOY.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.
https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Varhaiskasvatuslaki, L540 (2018). Viitattu 14.03.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukarinen, T., Parrila, S. & Sulonen, H. (2018). *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset*. Viitattu 06.04.2022.
https://karvi.fi/app/uploads/2018/10/KARVI_vaka_laadun-arvioinnin-perusteet-ja-suositukset.pdf
- Vlasov, J., Sarkkinen, T. & Siippainen, A. (2020). *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin kehittäminen ja järjestäjien tukeminen vuosina 2020–2023*. Viitattu 05.12.2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2021/08/Vaka_Hankesuunnitelma_Laadunhallinta.pdf
- Welch. (2021). The challenge of ensuring effective early years music education by non-specialists. *Early Child Development and Care*, 191(12), 1972–1984. Viitattu 29.03.2022. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1792895>
- Young. (2016). Early childhood music education research: An overview. *Research Studies in Music Education*, 38(1), 9–21. Viitattu 29.03.2022.
<https://doi.org/10.1177/1321103X16640106>

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Kysely: Musiikkikasvatus alle 3-vuotiaiden ryhmissä

Hei varhaiskasvatuksen opettaja,

Teen kandidaatintutkielmaa Tampereen yliopistossa. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä liittyen musiikkikasvatuksen toteutumiseen ja kehittämiseen alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Toteutan tutkimuksen kyselytutkimuksena, ja toivoisinkin, että saisin vastauksia alle 3-vuotiaiden ryhmissä toimivilta varhaiskasvatuksen opettajilta 8.1.2021 mennessä. Kyselyyn vastaaminen vie noin 15 minuuttia.

Vastaaminen on vapaaehtoista ja kysely toteutetaan täysin anonymisti. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyn vastaukset kaikkine tietoineen poistetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Kyselyyn vastaamalla annat luvan vastaustesi käyttöön tässä tutkimuksessa, ja valmis työ julkaistaan Tampereen yliopiston julkaisuarkistossa.

Jos sinulla on jotain kysyttävää, vastaan mielelläni. Voit ottaa yhteyttä sähköpostitse katariina.haikara@tuni.fi.

Kiitos osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin
Katariina Haikara

Taustakysymykset

1. Vastauksiani saa käyttää tähän tutkimukseen ja annan suostumuksen henkilötietojen käsittelyyn.

<https://tuni-my.sharepoint.com :w: gLpersonal/katariina haikara tuni fi/EYuSQXV2HIZlqC.z U01NK7O4BRNy8ZzqY6-Zg-jKHt7VPhA?e=theYbS>

*

Annan suostumuksen

En anna suostumusta

2. Mikä on koulutuksesi? *

Kirjoita vastaus

3. Työskenteletkö alle 3-vuotiaiden ryhmässä?

Kyllä

En

Musiikkikasvatuksen toteutuminen

4. Miten tärkeänä koet musiikkikasvatuksen varhaiskasvatuksessa? Perustele vastauksesi. *

Kirjoita vastaus

5. Miten arjen eri tilanteissa (perushoitotilanteet, siirtymät, ulkoilut ja/tai retket, erilliset musiikkituokiot, muut tilanteet) ryhmässänne toteutetaan musiikkikasvatusta? Kuvaile. *

Kirjoita vastaus

6. Jos sinulla on kokemusta myös muissa ikäryhmissä toimimisesta, millaisia eroja ja samankaltaisuuksia musiikkikasvatuksen toteuttamisessa olet huomannut eri ikäryhmien välillä? Näkyvätkö erot myös esimerkiksi 1-vuotiaan ja 2-vuotiaan välillä? *

Kirjoita vastaus

Musiikkikasvatuksen suunnitelmallisuus ja arviointi

7. Toteutuuko musiikkikasvatus ryhmässänne suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti? Jos, miten suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus näkyvät? Ja mistä tavoitteet tulevat? *

Kirjoita vastaus

8. Miten suunnittelette musiikkikasvatusta ryhmässänne? Kuka suunnittelee? Kuvaile. *

Kirjoita vastaus

9. Miten arvioitte ja dokumentoitte musiikkikasvatuksen toteutumista ryhmässänne? *

Kirjoita vastaus

Musiikkikasvatuksen kehittäminen

10. Millaisia valmiuksia koet saaneesi musiikkikasvatuksen toteuttamiseen koulutuksestasi? Onko sinulla lisäksi muualta hankittua osaamista musiikkikasvatuksen toteuttamiseen? *

Kirjoita vastaus

11. Koetko, että tarvitsisit lisäkoulutusta musiikkikasvatuksen toteuttamiseen?
Jos, millaista musiikkikasvatukseen liittyvää lisäkoulutusta tarvitsisit? *

Kirjoita vastaus

12. Minkälaisia edellytyksiä varhaiskasvatuksessa mielestäsi tarvitaan, jotta musiikkikasvatus voisi toteutua laadukkaimmin? *

Kirjoita vastaus

13. Onko sinulla muuta sanottavaa musiikkikasvatukseen liittyen? Sana on vapaa.

Kirjoita vastaus